

MAKTABGACHA TAYYORLOV YOSHDAGI BOLALARNI MAKTAB TA'LIMIGA TAYYORLASHNING PEDAGOGIK VA PSIXOLOGIK ASOSLARI

Nuritdinova Xurshida

Ijtimoiy fanlar fakulteti o'qituvchisi

<https://doi.org/10.5281/zenodo.6417537>

MAQOLA TARIXI

Qabul qilindi: 15-mart 2022

Ma'qullandi: 20-mart 2022

Chop etildi: 25-mart 2022

KALIT SO'ZLAR

*Tarbiya, o'qish va yozish
ko'nikmasi, intellekt,
mantiqiy tafakkur,
innovatsiya, faoliyat.*

ANNOTATSIYA

Maqolada katta maktabgacha yoshdagi bolalarda o'qish va yozish ko'nikmalarini egallashlarida bolalarni maktab ta'limiga sifatli tayyorlashda innovatsion yondashuvning ahamiyati haqida ma'lumotlar berilgan.

Bugungi kunda maktabgacha yoshdagi bolalarni har tomonlama rivojlangan, jismonan sog'lom, aqlan yetuk va ma'naviy jihatdan shakllangan etib voyaga yetkazish dolzarb vazifalardan biri bo'lib kelmoqda.

O'zbekiston Respublikasining ilk va maktabgacha yoshdagi bolalar rivojlanishiga qo'yiladigan davlat talablari O'zbekiston Respublikasining «Ta'lim to'g'risida»gi Qonuni, O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2016 yil 29 dekabrda PQ-2707-son «2017-2021 yillarda maktabgacha ta'lim tizimini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida»gi qaroriga asosan ilk va maktabgacha yoshdagi bolalarni har tomonlama rivojlantirish, ta'lim tarbiya berish, maktab ta'limiga tayyorlash bo'yicha davlat talablarini belgilaydi.

Bolalarni maktabga tayyorlash - bu bola hayotining barcha sohalarini qamrab oladigan murakkab, ko'p qirrali vazifa. Maktabga kirish-bu bola hayotidagi yangi

bosqichning boshlanishi, uning bilim olamiga kirishi, yangi huquq va majburiyatlari, kattalar hamda tengdoshlari bilan turli xil munosabatlardir.

Bolalarning maktab ta'limiga tayyorligi muammosi tadqiqotchilar orasida juda mashhur bo'lib, psixologlar, pedagoglar, fiziologlar tomonidan o'rganilgan va tadqiqot natijalari o'z asarlarida aks etgan. (G. Getter 1936, A. Kern 1954, S. Strebel 1957, J. Yiraseya 1970 va boshqalar). Maktabga tayyorgarlik masalasini o'rganilganligi L.S. Vgotskiyning asarlarida ham o'z aksini topgan. L.S. Vigotskiy ta'lim rivojlanishga olib keladi, shuning uchun o'rganish unda ishtirok etadigan psixologik funksiyalar hali pishib yetilmagan paytdan boshlanishi mumkin deb hisoblaydi.¹

Shuningdek L.I.Bozovich (1968); D.B. Elkonin (1981, 1989); N. G. Salmina

¹ [https://works.dokland.ru>view.Исследование готовности детей к школьному обучению.](https://works.dokland.ru>view.Исследование готовности детей к школьному обучению)

(1988); H. Kravtsova (1991); N.V. Nizhegorodtseva, V.D. Shadrikova (1999, 2001) kabi mualliflar maktabda muvaffaqiyatli o'qish uchun bolaning bilimlari, qobiliyatlari va ko'nikmalarining umumiyliги emas, balki uning shaxsiy va intellektual rivojlanishining ma'lum darajasi muhim, deb hisoblashadi, bu esa bilim olishning psixologik shartlari sifatida qaraladi.

Bolalarni maktabga tayyorlash - bu bola hayotining barcha sohalarini qamrab oladigan murakkab vazifa. Maktabga psixologik tayyorgarlik bu vazifaning faqat bir tomonidir. Ammo, bu jihatdan turli xil yondashuvlar ajralib turadi:

1. Maktabgacha yoshdagi bolalarda maktabda o'rganish uchun zarur bo'lgan ma'lum ko'nikma va qobiliyatlarning o'zgarishini shakllantirishga qaratilgan tadqiqotlar.

2. Neoplazmalar va bola psixikasidagi o'zgarishlarni o'rganish.

3. Ta'lim faoliyatining individual tarkibiy qismlarining genezisini o'rganish va ularni shakllantirish usullarini aniqlash.

4. Voyaga etgan kishining og'zaki ko'rsatmalarini izchil bajarish bilan, uning harakatlarini ongli ravishda unga bo'ysundirish uchun bolaning o'zgarishlarini o'rganish. Ushbu ko'nikma kattalarning og'zaki ko'rsatmalarini bajarishning umumiy usulini o'zlashtirish qobiliyati bilan birlashtirilgan.

Zamonaviy sharoitda maktabga tayyor bo'lish birinchi navbatda maktabga yoki o'quv faoliyatiga tayyorlik sifatida qaraladi. Ushbu yondashuv muammoni bolaning aqliy rivojlanishining davriylashuvi va yetakchi faoliyatning o'zgarishi nuqtai nazaridan ko'rib chiqish bilan oqlanadi.

Shunga o'xshash qarashlarni A.V. Zaporjets, maktabda o'qishga tayyor

bo'lish, bola shaxsining o'zaro bog'liq fazilatlarining ajralmas tizimi, shu jumladan uning turtki xususiyatlari, kognitiv, tahlilchi - sintetik faoliyatning rivojlanish darajasi, ixtiyoriy tartibga solish mexanizmining shakllanish darajasidir deb ta'kidlaydi. A. Anastaziy maktab yetukligi tushunchasini "maktab o'quv dasturini maqbul darajada egallash, xulq-atvor xususiyatlari uchun zarur bo'lgan ko'nikmalar, bilimlar, qobiliyatlari, motivatsiya va boshqalarni o'zlashtirish" deb ta'riflaydi.

Maktab yetukligini "maktab ta'limida ishtirok etishga qodir" bo'lgan bolaning bunday rivojlanish darajasiga erishish sifatida yanada kengroq belgilaydi. Ta'limga tayyorgarlikning tarkibiy qismi sifatida aqliy, ijtimoiy va hissiy jihatdan ajralib turadi.

Maktabgacha yoshdagi bolalarni maktab ta'limiga tayyorlash bu - o'qitish samaradorligini oshirishdagi muhim jihat hisoblanadi.

Maktabda o'qishga tayyorgarlik - bu maktabgacha ta'lim muassasasi va oilada bolalarga berilgan ta'lim-tarbiyaning muhim natijasidir. U maktab bolaga qo'yadigan talablar majmuyi orqali aniqlanadi. Bu talablarning o'ziga xos tomoni o'quvchining yangi sotsial-psixologik o'rne, u bajarishi lozim bo'lgan yangi vazifa va burchlarni o'zida mujassam qiladi.

Bola hayotida maktabdagi o'qitish jarayoni atrofdagilar bilan munosabat tizimini o'zgarishiga aloqador muhim davrdir. Bunda ijtimoiy ahamiyatga ega bo'lgan o'quv faoliyati bola hayotida markaziy o'rinni egallaydi. Bunda erkin o'yin faoliyatini farqli ravishda majburiy faoliyat egallaydi. Endi 1-sinf

o'quvchisidan quyidagi jiddiy munosabatlar talab etiladi:

-Ta'lim faoliyatining yetakchi turi sifatida bolalar kundalik hayot jarayonini qayta quradilar;

-Kun tartibi o'zgaradi;

-Erkin o'yinlar vaqti qisqaradi;

-Bolaning mustaqilligi va uyushganligi, uning ishchanligi, intizomlilikiga talab ortadi;

-O'quvchining o'z xatti-harakati, majburiyatlarini bajarishga ma'suliyati ortadi.

O'quvchining bu yangi holati uning shaxsini alohida ma'naviy jihatdan yo'nalganligini yaratadi. Unda o'z Vatani, oilasi va kishilar oldidagi burch va majburiyatlarni anglay olish, mamlakat taraqqiyotiga o'z hissasini qo'shish kabi ijobiy sifatlar rivojlanib boradi. O'quvchi o'zining jamiyat uchun kerakligini tushuna boradi.

Maktab o'quvchidan- aqliy faoliyatning murakkabroq shakllarini, axloqiy-irodaviy sifatlarning yuksakroq rivojlangan darajasini, o'z xatti-harakatini boshqarish qobiliyatini, katta ishchanlik qobiliyatini talab qiladi.

Pedagog olimlar va psixologlar L.A.Venger, A.V.Zaparojes, G.M.Lyaminy va zamonamiz pedagog olimlari F.R.Qodirova tomonidan bolalarni maktab ta'limiga tayyorlashning quyidagi jihatlari ta'riflangan:

-Maktab ta'limiga umumiy tayyorgarlik;

-Maktab ta'limiga psixologik tayyorgarlik;

-Maktab ta'limiga maxsus tayyorgarlik.

Maktabga tayyorlashda maktabgacha yoshdagi bolalarda mayda matorikani rivojlantirish (ushlash, yopish, qirqish, bo'lish), qo'l barmoqlari va qo'llarni ishlatish alohida o'rin egallaydi. Bu bolani maktabda yozuvni muvaffaqiyatli egallashi uchun zamin hozirlaydi. Jismoniy tayyorgarlik

Bolaning ana shu faolligi xotirasining muayyan darajada rivojlanganligini bildiradi. Olti yoshli bolaning psixik tayyorgarligi haqida gapirilganda ko'pincha muayyan reja asosida, tartibli ko'p qirrali, maqsadga yo'naltirilgan, o'zaro mantiqiy bog'liq, izchil boshlang'ish ta'limga zamin vazifasini o'tovchi psixik o'sish darajasi nazarda tutiladi. Shuningdek ta'lim uchun psixik o'sish darajasidan tashqari, bola turmushi va faoliyatining tafovutlari, sharoitlari, o'ziga xosligi, uning sihat salomatligi, uslubiy jihatdan tayyorgarligi, oddiy ko'nikmalarni o'zlashtirgan kabi omillarni hisobga olish maqsadga muvofiqdir. Yuqorida aytilganlarning hammasi bolaning maktab ta'limiga psixologik jihatdan tayyorlgining ob'yektiv tomonlarini ifodalaydi.

Xulosa o'rnida shuni aytish mumkinki 6-7 yoshli bolaning maktab ta'limiga tayyorligini aniqlashda maktabgacha yoshdagi bolalar ta'lim-tarbiyasi bilan shug'ullanuvchilar asosiy shart xisoblanmish - bolaning maktabga

tayyorligi maktabgacha va maktab davridagi xayot tarzi xamda faoliyati uchun ko'prik vazifasini o'tashini, oila yoki maktabgacha ta'lim tashkilotidagi ta'lim-tarbiya

sharoitlarida maktab ta'limiga ozorsiz o'tkazishni ta'minlash zarurligini xisobga olishlari lozim.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. O'zbekiston Respublikasi Ilk va maktabgacha yoshdagi bolalar rivojlanishiga qo'yiladigan Davlat talablari T.2018.lex.uz
2. Бабаева Т. И. Готовность ребенка к школе как педагогическая проблема / Педагогика детства: Петербургская научная школа / под ред. М.В. Крулехт, А.Г. Гогоберидзе. – СПб., 2005
3. https://works.dokland.ru/view/Исследование_готовности_детей_к_школьному_обучению